

Parasztok háttal a világnak

A mi vidékünkön, különösen a jó fekete földeken a kettős vetésforgó van szokásban. Ez azt jelenti, hogy majdnem annyi tengerit vetünk, mint búzát. Mivel pedig a tengerinek évente háromszor annyi munka kell, így a tengeri megmunkálása és betakarítása épp olyan izgalmas, hajszás munkával jár, mint a búzáé.

De amúgy is a tengeri fontossága nem kisebb, mint a búzáé. A búzából csak kenyér és vetőmag, de a tengeriből szalonna, disznóhús, ruha, adó s néha még téli-tavaszi kenyérpótlék, a jószágoknak pedig egész évi takarmány lesz.

Elgondolhatjuk hát, hogy ha nyáron, amikor őszi sárra, téli fagyra még nem is gondol az ember, az éjszakák rövidek, a nappalok hosszúak, mégis hajtjuk a munkát, mennyivel jobban hajtjuk az őszi tengeritörés idején, mikor az ember már a sártól, víztől, csataktól, járhatatlan utaktól és rothadó, penészedő tengeritől retteg.

Ha aztán a tengeritermés olyan jól sikerül, mint az elmúlt nyáron, akkor embertelen éjt-napot egygyétevé hajszá kezdődik; hogy mielőbb, amíg jó az idő és az út, betakarodjon a termés. Sőt nemcsak erről az ideitől a termésről van most már szó, hanem a jövő évi búzáról is, amit majd a tengeri földekbe lehet csak vetni.

Az idő nagyon jó volt most szeptemberben. Mérsékelt nappalok, mérsékelt hűvös és harmatos éjszakák, ilyen kell az éjszakai csutakvágáshoz és a hajnali kévekötéshez. Ráadásul a holdtölte is a kellő időben jött, a legnagyobb munka közepén, tehát világos éjszakák voltak, lehetett dolgozni.

Nos, ezeknek a hajszás, dolgozó heteknek a közepén került a német-cseh kérdés döntés elé. Mindig tudtam, s már meg is írtam, hogy a parasztságban egy ősi, elemi pacifizmus van, amely azonban nem azonos sem a kényelmes polgárok, sem a humanista intellektuelek, sem a szocialista munkásság tanult pacifizmusával. Ezt azonban a maga valóságában csak most ismertem fel igazán.

A parasztok el vannak merülve a munkában, a természettel való küzdelemben. Ez az ő külön izgalom, más izgalomnak, társadalmi izgalomnak nehezen jut bennük hely. Háttal állanak a világ felé, s nem érdekli őket sem a nagy világ, sem a szomszéd népek, de még a saját hazájuk sorsa sem. Egyetlen dolog érdekli mélyen és igazán őket, a föld, a munka, a termés betakarítása, mert ebben van az élet és a jövő. A holnapi kenyér és a „boldog öregkor“.

Hogy pedig ez nem valami lélek nélküli tompaság, azt a magam esetével látom igazán bizonyítva. Én is hajnalonként keltem, felzavartam a gyerekeket és gyerünk! Este megint a sötétben börtörkáltunk haza. Közben a világkatlan forrt, az ujságok üvöltöttek a legújabb híreket, a mozgósítási parancsokat, az asszonyok és a szekerező parasztok a földekre is kivitték a hírek foszlányait,

az ember meg-megállott egy pillanatra, belédöbbsent, hogy hátha csakugyan, de aztán megint nekifogott a munkának: lesz, ami lesz, a tengerit csak le kell törni, nem hagyhatjuk itt szerteszt a földeken. Este, ha hazamentünk, átfutottam az ujságokat, látom, a helyzet zavaros, nem lehet tudni, mi lesz, talán megint megbolondul a világ, húszévi kínlódás után, húszévi vágyakozás után, amelyben a megzavart paraszti nép a nyugalom, az értelmes élet után vágyakozott, most újra ottleszünk. Elpusztul minden: föld, jószág, család s aztán majd kezddhetjük előlről, hogy ritmust és értelmet vigyünk a paraszti életbe. De hiába volt ez a töprengés, az ember fáradt, aludni kell, hajnalban pedig észbe sem jut a háború, csak gyerünk, mert a tengerit mindenáron le kell törni, amíg meg nem jönnek az őszi esők.

Egyszerűen a paraszti értelem nem akarta bevenni, hogy háború lehet megint. Csak majd amikor embereket és lovakat vittek el, vette tudomásul, hogy a munka és a természet világán túl, egy másik világ is van, amely ügylátszik már fontosabb, mint emez. De azért a pánikhoz még nem érkezett el. Még nem indult meg a felelőtlen pénzköltés, földnek, javaknak az az elkeseredett pazarlása, ami a paraszti tömegeket, mint valami apokaliptikus hangulat, el szokta ragadni az úgynevezett „nagy idők“-ben.

P á n i k

Ritkán járok Pesten. Nemrégiben a dolgaim nagyon összehűsödtek s mert amúgy is nagyon vágyakoztam már „az emberek közé“, hát felutaztam. Nem tudom, városi emberek ismerik-e azt a fajta szomjúságot, amit talán ezzel fejezhetnék ki: „okos emberekkel szót váltani“. Igaz, az a romantikus izgalom, amellyel régebben a híres-neves emberekkel a „nagy“ írókkal való találkozásra készültem, most már nem ragad el. Most már nincsenek illúzióim. Most már tudom, hogy a műveltség és a hírnév alig valami, az ember a „minden“. Most már úgy nézem a művelt embereket is, mint a falusi parasztokat: vegyes az ember ott is, itt is; rossz-jó, okos-bolond, hol külön-külön, hol egyazon emberben. Most már tudom, hogy aki nem vár sokat, az nem csalódik nagyot és mégis, — egy kicsit csalódottan jöttem haza.

Mi okozta?

A pánik.

Nem csupán a háborús hangulat átmeneti zavarairól beszélek. Nem is az ucca embereinek szeles felületességéről. Ezekről már rég megállapítottam magamban, hogy menthetetlenek: szép szó, okos beszéd nem fog rajtuk, hiszen beteg emócionalisták, a gondolat nem a fejükbe, hanem a hasukba megy. Ellenben az értelem embereiben, az intellektuelekben, írókban, effélékben még egy kicsit biztam. Olyan okosak némelyek, olyan szépen és józanul, olyan logikusan és meggyőzően írnak, lehetetlen, hogy ez csupán a mesterségük volna, lehetetlen, hogy közönséges íródeákok volnának, akiknek az a kötelességük, hogy a világ számára okosan és józanul írjanak.

Nem is az kedvetlenített el most sem, hogy sokan belekerültek közülök a tömeghisztéria sodrába, hogy négyszögletes kis cédu-lácskák kijelentő, fenyegető, számonkérő vagy tettehívó monda-tainak a szuggeszciója alá kerültek, hanem az, hogy félelmükben és reményeikben, érzelmeikben és okoskodásaikban nincs rendszer, nincs értéklő módszer. Nincs sorrendjük: értelmi pánikban élnek.

Mert rendben van: „háború lesz“, vagy „diktatúra lesz“, „a demokrácia napja leáldozott“, „a sötétség korszaka kezdődik“, de ha már amúgy sem tudjuk elhárítani, akkor miért nem bírjuk összeszorított fogakkal elviselni?

Ez a kor, bizony, felőröli az embereket s most látom csak, hogy milyen keveset ér a műveltség, sőt az okosság is az egész-ség nélkül.

Nem érzéketlen bivaly-egészségre gondolok, ilyen nyárspol-gárok tízezzrel alszanak most is a jó puha paplanok alatt, ha-nem egyensúlyozó készsége, arány- és távlatérzékre. A normális parasztember jut eszembe, aki néha-néha ritka alkalmakkor, lako-dalmi vagy kocsmái boros hajnalokon elmeséli, hogy mi minden ment keresztül, hányszor volt beteg a felesége, hány gyereket temetett el, hány lova, tehene, disznója döglött meg, hányszor semmisítette meg jégverés, tűz, áradás vagy aszály a termését élete folyamán. De csak ilyenkor beszél róla — ha egyáltalán be-szél — s ilyenkor is csak emlékezésből, egyébkor hallgat. Eltemeti a bajokat emlékezete mélyére, mert másképp nem tudna élni, nem tudna mindennapi bajai közt helytállni.

Mi okozza hát, hogy a művelt, okos, sőt tudós intellektuelek-ben nincs ilyen egyensúlyérzék? Mi okozza, hogy 10—20 intellek-tuel, aki egyformán érez, egyformán gondolkozik, nem hogy együttesen cselekedni, de még együttesen szenvedni sem tud?

Régebben felületesen azt hittem, hogy a „nagy betűk kultú-rája“, az idegekre pályázó, ordító városi plakátkultúra, a bulvár-szellem mérgezi meg őket. Ma már látom, hogy ez nem elég ma-gyarazat. Mert miért nem mérgez meg mindenkit? Miért marad egynéhány intellektuel és néhányezer nehézéletű munkás egész-ség és józan?

És régebben azt hittem, hogy ez nem a magyarok betegsége. Öncsalás volt. Ma már látom, hogy a magyarok, sőt a parasztból lett intellektuelek közt is terjed ez a betegség. Csak a stílus más, a lényeg ugyanaz. Már pedig legyen az ember pesszimista, legyen optimikus, csak kelekótya, hangulat ember ne legyen.

És itt eszembe jut Alexej Tolstoj „Kálváriá“-jának pár beve-zető oldala az 1910-es évek orosz értelmiségéről. Micsoda értelmi és érzelmi pánik, micsoda kelekótya emberek: futuristák, anar-chisták, nihilisták, pánszexualisták és mindenféle isták voltak ott. De azok még legalább valamilyen -isták akartak lenni, a mieink ennél is rosszabbak: semmi-isták. Még csak nem is karrieristák, mert ahhoz is egyéniség kell, pofa kell, szemtelenség, sőt a rossz-hoz való bátorság is kell.

Hiába ezeknek a józan szó, hiába a logikus beszéd, az is kinn kopog a koponyák külső felületén, vagy csak a vérbe megy, a szí-

vet dobogtatja, emócióvá válik, de az agyakban kavargó eszmetörmelékek, „saját szempontok“ és fixa ideák közé nem hatol be. Itt már csak az ér célt, aki az idegeknek beszél és azoknak is csak ököllet. Ha közéjük csap, meglapulnak és megnyugodva hajolnak a járomba, írnak és hirdetnek azt, amit parancsolnak. Nincs világnézetük, oldottlelkű hisztériások.

Az vígasztal csak, hogy a sok veszteség, a sok elvesztett reménység és elhullott bajtárs után még mindig akad itt-ott egy egészséges ember, aki valóban összeszorított fogakkal keresi a rést, ahol bedughatná a lábát és nyitva tarthatná az ajtót a jónan ész és a cselekvő értelem számára.

VERES PÉTER

Kis Samu Jóska

(Íródott 1914-ben, Galícia vérmezőin...)

Egy faluból jöttek, valahonnan az erdélyi határról, de huncutok is voltak, mint a székelyek. Mindig vidámak voltak, mindig jókedvűek s a sorban mindig egymás mellett állottak s egy nevük lett a végén, az egész ezred ismerte a hírust, az egyik legény Kis Samu volt, a másik Samu Jóska, de a kettő együtt Kis Samu Jóska volt.

— Testvér — mondta Kis Samu éhes kezdek lenni.

Már akkor két nap óta nem ettek. Nem volt a világon semmijük. Előre küldték őket a drótakadályokhoz, mögöttük nagy tisztás volt s azon csak éjjel tudott egynéhány katona keresztül lopózni, azok is inkább történeteket hoztak nekik, mint ennivalót.

— Mit együnk testvér? — mondta Samu Jóska.

— Mi van?

— Vizem van.

— Nekem meg sóm.

— Hisz az nagyszerű, főzünk levest

— De miből?

— Fűből.

— Jó lesz az?

— Jó hát.

— Megájj, az nem jó lesz. Paréjlevest főzök én, az jobb lesz.

— De nincs paréj.

— Szedünk. Ebbe a nagy mezőbe csak lesz valahol. Ides anyám otthon csak kimegy, mingyán hoz egy főzetre valót.

— A nagyon jó lesz akkor.

Még nevettek is rajta. De bizony hiába csuszkálták végig a letaposott rétet, nem leltek olyan paréjt amit meg mertek volna főzni.

— No testvér, én kimegyek a drótok elibe, ott még nem járt senki, ott szép a fű, abba csak lelünk...

— Én is kimegyek.

— Nem jössz, mert ha egyik ott marad, a másik man csak ne maradjon egy kis paréj miatt!

— Hát tudod mit, akkor én megyek ki.

— Persze, le akarod előlem lógelni a mezőt. Ismerlek.